

УДК 620.20

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-2\(20\)-60-72](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-2(20)-60-72)

Архіпов Віктор Віталійович,

кандидат технічних наук, науковий співробітник Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, e-mail: exavv@ukr.net, тел.: +38-044-592-14-01, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, <https://orcid.org/0000-0001-9594-6314>

Холодова Ольга Юріївна,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник лабораторії економічних та товарознавчих досліджень Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, e-mail: kholodova1984@ukr.net, тел.: +38-095-174-60-66, вул. Січеславська Набережна, 17, офіс 801 м. Дніпро, 49000, <https://orcid.org/0000-0001-8678-3955>

Артюх Тетяна Миколаївна,

доктор технічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, E-mail: artyukhtn@gmail.com, тел.: +38-050-332-25-42, вул. Васильківська, 90 А, м. Київ, Україна, 03022, <https://orcid.org/0000-0003-3541-6690>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ РУХОМОГО МАЙНА, ЩО ПОСТРАЖДАЛО АБО БУЛО ЗНИЩЕНО ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ АБО ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ ПРИ ПРОВЕДЕНІ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. З початком збройної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 р. на території України рухоме майно різних видів та форм власності (фізичних та юридичних осіб, а також державне майно) зазнало пошкодження або знищення. Оскільки на теперішній час, відповідно до змісту Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326, відсутні методики щодо визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації за різними напрямками, а судово-експертна діяльність в галузі товарознавчої експертизи вже стикається з необхідністю проведення експертиз щодо встановлення розміру матеріальної шкоди, нанесеної внаслідок пошкодження або знищення рухомого майна через воєнні дії на території України, виникла необхідність в розробці роз'яснень та рекомендації стосовно зазначеної проблематики. Це складає важливу методологічну проблему сучасної судової товарознавчої експертизи на теперішній час. Так як на території України з часу набуття незалежності масштабних військових дій не відбувалося за винятком проведення антитерористичної операції на Донбасі, питання визначення вартості пошкодженого або знищеного рухомого майна внаслідок вій-

ськових дій не досліджувалися та відсутні будь які наукові публікації у вітчизняних наукових виданнях.

Зараз роз'яснення та рекомендації з визначення вартості рухомого майна(товарів, обладнання і т.п.) надаються шляхом складання Звітів про науково-дослідну роботу результатами яких є методики судової експертизи або методичні рекомендації. Це як правило тривалий процес, але обставини що сталися зараз вимагають негайно надати судовим експертам товарознавцям рекомендації щодо розрахунку матеріальної шкоди, нанесеної рухомому майну внаслідок військових дій та терористичних актів.

Встановлено, що матеріальні збитки рухомому майну військовими діями або терористичними актами – це прояв надзвичайної ситуації, аналогічний стихійному природному лиху або техногенній аварії. Обґрунтовано необхідність підготовки для судових експертів товарознавців методичного листа із роз'ясненнями та алгоритмом визначення вартості рухомого майна що постраждало або було знищено під час воєнних дій або терористичних актів. Запропоновано алгоритм визначення вартості рухомого майна, що постраждало або було знищено під час воєнних дій або терористичних актів при проведенні судової товарознавчої експертизи.

Ключові слова: збитки рухомого майна, військові дії, терористичні акти, судова експертиза, товарознавчі дослідження.

Arhipov Viktor Vitaliiovich,

Candidate of Technical Sciences, Research fellow, Research Center for Forensic Expertise on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, 01133, Kyiv, 26 Lesi Ukrainky Blvd; (044) 592-14-01, Email: exavv@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9594-6314>

Kholodova Olga Yurievna,

Candidate of Technical Sciences, Senior Research Fellow, Laboratory of Economic and Commodity Research, Dnipropetrovsk Research Institute of Forensic Science, Ministry of Justice of Ukraine, 49000, Dnipro, 17 Sicheslavska Naberegna Lesi Ukrainky Blvd; e-mail: kholodova1984@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8678-3955>

Artyukh Tatyana Mykolaivna,

Doctor of Technical Sciences, Professor, Kyiv National Taras Shevchenko University; 03022, Kyiv, Vasilkivska str., 90A, Contact tel.: +38-050-332-25-42, E-mail: artyukhtn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3541-6690>

PECULIARITIES OF DETERMINING THE VALUE OF MOVABLE PROPERTY THAT HAS BEEN DAMAGED OR DESTROYED DURING WAR OR TERRORIST ACTS DURING COURT TRIAL

Abstract. With the beginning of the armed aggression of the Russian Federation on February 24, 2022 on the territory of Ukraine movable property of various types and forms of ownership (individuals and legal entities, as well as state property) was damaged or destroyed. Because currently, according to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 20, 2022 № 326, there are no methods for determining the damage and losses caused

to Ukraine as a result of armed aggression of the Russian Federation in various areas, and forensic activities in the field of commodity expertise is faced with the need to conduct examinations to determine the amount of material damage caused by damage or destruction of movable property due to hostilities in Ukraine, there is a need to develop explanations and recommendations on this issue. This is an important methodological problem of modern forensic science at present. Since large-scale military operations have not taken place in Ukraine since independence, except for the anti-terrorist operation in Donbas, the issue of determining the value of damaged or destroyed movable property as a result of hostilities has not been studied and there are no scientific publications in domestic scientific journals.

At present, explanations and recommendations for determining the value of movable property (goods, equipment, etc.) are provided by compiling Reports on research work, the results of which are methods of forensic examination or guidelines. This is usually a long process, but the current circumstances require forensic experts to immediately provide advice to commodity experts on the calculation of material damage caused to movable property as a result of hostilities and terrorist acts.

It has been established that material damage to movable property by military acts or terrorist acts is a manifestation of an emergency situation similar to a natural disaster or man-made accident. The necessity to prepare a methodical letter for forensic experts of commodity experts with explanations and an algorithm for determining the value of movable property that was damaged or destroyed during hostilities or terrorist acts is substantiated. An algorithm for determining the value of movable property that was damaged or destroyed during hostilities or terrorist acts during a forensic examination is proposed.

Keywords: damage to movable property, hostilities, terrorist acts, forensic examination, commodity research.

Постановка проблеми. З початком збройної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 р. на території України рухоме майно різних видів та форм власності (фізичних та юридичних осіб, а також державне майно) зазнало пошкодження або знищення.

Оскільки на теперішній час, відповідно до змісту Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326[1], відсутні методики щодо визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації за різними напрямками, а судово-експертна діяльність в галузі товарознавчої експертизи вже стикається з необхідністю проведення експертиз щодо встановлення розміру матеріальної шкоди, нанесеної внаслідок пошкодження або знищення

рухомого майна через воєнні дії на території України, виникла необхідність в розробці роз'яснень та рекомендації стосовно зазначеної проблематики. Сьогодні це складає важливу методологічну проблему сучасної судової товарознавчої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так як на території України з часу набуття незалежності масштабних військових дій не відбувалося за винятком проведення антитерористичної операції на Донбасі, питання визначення вартості пошкодженого або знищеного рухомого майна внаслідок військових дій не досліджувалися та відсутні будь які наукові публікації у вітчизняних наукових виданнях.

Мета статті. Розробити роз'яснення та рекомендації з визначення вар-

тості рухомого майна що постраждало або було знищено під час воєнних дій або терористичних актів з метою надання стартового, початкового нормативно-методичного забезпечення судової товарознавчої експертизи системи Мінюсту України щодо розрахунку матеріальної шкоди, нанесеної рухомому майну внаслідок військових дій, адаптованих стосовно законодавчо-нормативної бази України, з метою використання їх при проведенні судових товарознавчих експертиз визначення вартості рухомого майна що було пошкоджено чи було втрачено під час воєнних дій та терористичних актів.

Виклад основного матеріалу. В останній час роз'яснення та рекомендації з визначення вартості рухомого майна(товарів, обладнання і т.п.) надаються шляхом складання Звітів про науково-дослідну роботу результатами яких є методики судової експертизи або методичні рекомендації. Це як правило тривалий процес, але обставини що сталися зараз вимагають негайно надати судовим експертам товарознавцям рекомендації щодо розрахунку матеріальної шкоди, нанесеної рухомому майну внаслідок військових дій та терористичних актів.

Треба згадати, що раніше існували і широко використовувалися методичні листи щодо проведення тих чи інших видів експертиз. Визначення, що такий методичний лист надано у роботі класика судової експертизи Белкіна Р.С. «Криміналістична енциклопедія» [2]. Ми вважаємо що на сьогодні доцільним є терміново підготувати для судових експертів товарознавців методичний лист із роз'ясненнями та алгоритмом визначення вартості рухомого майна що постраждало або було зни-

щено під час воєнних дій або терористичних актів, що допоможить судовим експертам товарознавцям системи Міністерства юстиції України у проведенні вищезазначених досліджень.

Слід зазначити, що завдання матеріальних збитків рухомому майну військовими діями або терористичними актами – це прояв надзвичайної ситуації, аналогічний стихійному природному лиху або техногенній аварії. Матеріальні збитки від пошкодження або знищення рухомого майна від військових дій та терористичних актів – це виражені у вартісній формі витрати, втрати та збитки, зумовлені саме цією подією на даний час і в даному конкретному місці.

Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [3] ст.4 передбачено, що діяльність судових експертів, пов'язана з оцінкою майна, здійснюється на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу» [4], з урахуванням особливостей, визначених цим Законом щодо методичного регулювання оцінки цього майна.

Методичне регулювання оцінки майна здійснюється у відповідних нормативно-правових актах з оцінки майна: положеннях (національних стандартах) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, які розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Положення (національні стандарти) оцінки майна визначають випадки застосування оцінювачами методич-

них підходів оцінки ринкової вартості майна та випадки і обмеження щодо застосування методичних підходів до визначення неринкових видів вартості майна. При цьому, якщо законами або нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України, договором на проведення оцінки майна або ухвалою суду не зазначено вид вартості, який повинен бути визначений в результаті оцінки, визначається ринкова вартість.

Положення (національні стандарти) оцінки майна є обов'язковими до виконання суб'єктами оціночної діяльності під час проведення ними оцінки майна всіх форм власності та в будь-яких випадках її проведення.

Поняття дефініції «Прямі збитки» наведене у Національному стандарті №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»[5].

Прямі збитки (школа) – поточна вартість витрат на відтворення, заміщення або відшкодування ринкової вартості об'єкта оцінки без урахування не отриманих майбутніх вигод.

Сума витрат на відтворення майна не може перевищувати суми матеріальної шкоди, розрахованої для випадку повного знищення майна.

Ринкова вартість – вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна, на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу.

До неринкових видів належать вартість заміщення, вартість відтворення, залишкова вартість заміщення (відтворення), вартість у використанні, споживча вартість, вартість ліквідації, інвестиційна вартість, спеціальна

вартість, ліквідаційна вартість, чиста вартість реалізації, оціночна вартість та інші види, порядок визначення яких встановлюється окремими національними стандартами.

Питання визначення матеріальної шкоди, завданої власнику пошкодженого майна, що постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій при проведенні судових товарознавчих експертиз раніш досліджувалися в роботах Архіпова В. [6,7,8,9], науковців Харківського науково – дослідного інституту судових експертиз Міхальського О., Губаревої В., Донцової О. [10].

Враховуючи наш значний досвід проведення судових товарознавчих експертиз по визначенню прямих збитків(шкоди) рухомому майну, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій, нами пропонується наступний алгоритм дослідження при визначенні вартості пошкодженого та знищеного рухомого майна військовими діями або терористичними актами:

1. *Отримання Постанови слідчого, Ухвали Суду про призначення судової товарознавчої експертизи або укладання договору на проведення товарознавчого дослідження чи судово – товарознавчої експертизи та визначення об'єкту, предмету, мети експертизи(дослідження) та бази оцінки.*

Так при укладанні договору на проведення судової товарознавчої експертизи(дослідження) по визначенню збитків внаслідок втрати чи пошкодження рухомого майна під час воєнних дії або терористичних актів слід обов'язково вказувати: стислий опис майна(товари на підприємстві, домашні речі, обладнання, тварини і т.п.), адресу де знаходилося майно та було пошкоджено, дату пошкоджен-

ня(знищення) майна та причину пошкодження(знищення) майна.

Об'єктом судової товарознавчої експертизи (дослідження) як правило є матеріальний об'єкт, що містить інформацію, необхідну для вирішення експертного завдання: рухомі речі(товари народного споживання, обладнання, сировина, рослини, тварини, товари промислового призначення та т.п.), зразки для порівняльного дослідження, інші матеріали.

Так при визначенні прямих збитків(шкоди) рухомому майну, яке постраждало внаслідок надзвичайних ситуацій та терористичних актів об'єктами дослідження відповідно Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326[1]можуть бути:

- втрачене, знищене чи пошкоджене майно державних установ та організацій;

- втрачене, знищене чи пошкоджене майно установ та організацій недержавної форми власності;

- втрачене, знищене чи пошкоджене майно фізичних осіб;

- природний газ (втрати (витоку)) у разі пошкодження газопроводів та газорозподільних станцій;

- втрачені, знищені або пошкоджені об'єкти рухомого майна залізничного транспорту та телекомунікаційної мережі і зв'язку;

- втрачені надра – напрям, що включає втрати надр, заподіяні самовільним їх користуванням під час самовільного користування надрами;

- послуги за утилізацію (списання) пошкодженої техніки та іншого майна;

- та інше рухоме майно та послуги.

Предметом судової товарознавчої експертизи є фактичні дані (факти, обставини), які встановлюються

з урахуванням спеціальних знань та вивчення матеріалів справ, договорів на проведення судової експертизи(дослідження) та додатків до них.

При визначенні прямих збитки(шкоди) рухомого майна що постраждало або було знищено від час воєнних дій або терористичних актів, **предметом судової товарознавчої експертизи** є встановлення поточної вартості витрат на відтворення, заміщення або відшкодування ринкової вартості об'єкта оцінки без урахування не отриманих майбутніх вигод.

Мета судової експертизи (дослідження) повинна бути чітко і ясно сформульована та не виходити за межі спеціальних знань експерта-товарознавця.

Метою судової експертизи (дослідження) по визначенню прямих збитків (шкоди) рухомого майна що постраждало або було знищено від час воєнних дій або терористичних актів є встановлення величини відшкодування за пошкоджено чи втрачено майно.

Експертам треба звернути особливу увагу на визначення **базисної оцінки**, так як це є комплексом методичних підходів, методів та оціночних процедур, що відповідають певному виду вартості майна. Для визначення базисної оцінки враховуються мета судової товарознавчої експертизи (дослідження) та умови використання її результатів.

Для визначення розміру прямих збитків(матеріальної шкоди) рухомого майна що постраждало або було знищено від час воєнних дій або терористичних актів може обиратися ринкова вартість об'єкта оцінки без урахування не отриманих майбутніх вигод або неринкова(вартість відтворення або заміщення), коли встановлюється

поточна вартість витрат на відтворення, заміщення.

2. *Ознайомлення з об'єктом судової експертизи(дослідження), збирання та оброблення вихідних даних та іншої інформації, необхідної для проведення судової експертизи(дослідження). Ідентифікація об'єкта судової експертизи(дослідження) та пов'язаних з ним прав, аналіз можливих обмежень та застережень, які можуть супроводжувати процедуру проведення визначення вартості та використання її результатів.*

Як зазначено у Методичних рекомендаціях «Судово-товарознавча експертиза по визначенню розміру матеріальної шкоди, завданої власнику пошкодженого майна» [10], одним з основних етапів експертного товарознавчого дослідження є огляд пошкоджених об'єктів експертизи, в процесі якого, за допомогою безпосереднього сприйняття зовнішніх ознак і стану наданих для дослідження об'єктів на основі органолептичного методу, встановлюється перелік пошкодженого майна та дефекти, які виникли у результаті впливу на них негативних факторів.

Органолептичний метод дослідження – чуттєво-суб'єктивне упізнання властивостей предметів і речовин: за запахом, смаком, відчуттям.

Так, виходячи із завдань товарознавчої експертизи, в процесі огляду пошкоджених від воєнних дій та терористичних актів об'єктів, експерт за допомогою органолептичного методу оцінки розглядає їх фактичний стан, враховуючи ступінь пошкодження, з урахуванням змін споживчих властивостей пошкоджених товарів

та можливості їх подальшого використання.

Огляд майна, фотографування, вимірювання площі пошкодження виробів, визначення ознак, по яким експерт встановлює дефекти, може відбуватися у присутності сторін по справі, особи, що призначила експертизу (слідчого) та інших.

Дослідження пошкоджень від воєнних дій та терористичних актів по можливості повинно проводитись своєчасно, доки не змінився в значній мірі стан об'єктів, що підлягають огляду. При цьому експерт-товарознавець об'єктивно фіксує всі встановлені їм пошкодження різного характеру. У випадку, якщо в документі про призначення експертизи та інших матеріалах не вказаний перелік пошкодженого майна, то при проведенні огляду експертом встановлюються пошкоджені вироби, що піддалися дії негативних факторів.

У рамках огляду проводиться фотографування загального вигляду та дефектів, які виникли безпосередньо на пошкоджених товарах. Як вже підкреслювалось, дослідження проводиться органолептичним методом, з використанням вимірювальної лінійки з ціною поділки 1мм, лупи та інших інструментів чи приладдя, залежно від мети оцінки і специфіки об'єктів дослідження. Індивідуальні особливості об'єктів і механізм утворення пошкоджень можуть бути встановлені при лінійних вимірюваннях, огляді конструктивних особливостей та інших індивідуальних ознаках виробів.

Судова товарознавча експертиза досліджує як споживчі властивості товарів, так і зміни, яких вони зазнають під впливом різних негативних факто-

рів. Зміни, як правило, носять індивідуальний характер і встановлюються при огляді товару. До їх числа належать розміри пошкоджень на виробках (довжина, ширина, висота, площа), локалізація та характер пошкодження (механічна та термічна дія, знос), фактична втрата якості, місце пошкодження (верхня частина дверцят шафи), тощо. Ці дані, встановлені експертом-товарознавцем в ході огляду, визначають в товарах їх індивідуальні ознаки, які використовує експерт при визначенні ступеню пошкодження майна (зміна споживчих властивостей в залежності від найменування та групи товарів).

Слід зазначити, що як правило рухоме майно під час воєнних дій та терористичних актів повністю знищується, а бо має такі пошкодження що не можна під час огляду експерту встановити його товарний стан та характеристики до пошкодження або неможливо дістатися на місце де було пошкоджено(знищено) майно.

Так п. 3.5. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [11] передбачено, що коли об'єкт дослідження не може бути представлений експертові, експертиза може проводитись за фотознімками та іншими копіями об'єкта, його описами та іншими матеріалами, доданими до справи в установленому законодавством порядку, якщо це не суперечить методичним підходам до проведення відповідних експертиз. Про проведення експертизи за такими матеріалами вказується в документі про призначення експертизи (залучення експерта) або письмово повідомляється експерт органом (особою), який (яка) призна-

чив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Порядок проведення судової товарознавчої експертизи не наданого на дослідження майна наведено у «Методиці визначення вартості майна» в розділі 2 «Визначення вартості не наданого на дослідження майна» [12].

Необхідно зазначити, що під час проведення судової товарознавчої експертизи(дослідження) можуть бути досліджені і інші документи які за раз рекомендують складати адвокати власникам пошкодженого та втраченого майна під час воєнних дій. Це можуть бути пояснення свідків(наприклад сусідів), акти про знищення, втрати майна складені за участю працівників МЧС України, Національної поліції, ОСББ, двох свідків, а також додані матеріали фото та відео фіксації.

В письмових поясненнях як правило на початку повинні бути вказані докладні анкетні дані свідка (прізвище, ім'я, по батькові, дата і місце народження, адреса реєстрації та адреса фактичного проживання, контакти для зв'язку – номери телефонів, адреси електронної пошти, профілі в соціальних мережах). Після складання письмових пояснень свідок повинен підписати їх власноруч.

На відео свідок повинен повідомити ці відомості на початку відео. Весь час надання пояснень свідок має бути в кадрі, наприкінці відео свідок повинен повідомити, що пояснення надав добровільно та підтверджує їх правдивість.

Акти про втрату, пошкодження рухомого майна можуть бути складені у довільній формі. В тексті акту у письмовій формі повинні бути описані всі пошкодження рухомого майна. В акті

зазначаються дата і місце його складання. Акт підписується власником рухомого майна, повнолітніми членами сім'ї, а також свідками, представниками МЧС України, Національної Поліції, ОСББ.

Якщо оселю було пограбовано, власники рухомого майна повинні зробити фотофіксацію, а також по можливості зняти на відео безлад, який залишили мародери. Також складається акт в якому перелічуються всі зниклі речі. Акт підписує власник житла і повнолітні члени його сім'ї, сусіди, представники ОСББ.

Такі документи є необхідними, щоб встановити причину знищення або пошкодження рухомого майна, провести його ідентифікацію та встановити кількість.

3. Вибір необхідних методичних підходів, методів та оціночних процедур, що найбільш повно відповідають меті судової експертизи(дослідження) та обраній базі, визначеним у договорі на проведення експертизи або Постанові слідчого чи Ухвалі суду та їх застосування.

Оцінка рухомого майна проводиться із застосуванням методичних підходів, методів оцінки, які є складовими частинами методичних підходів або є результатом комбінування кількох методичних підходів, а також оціночних процедур.

Методи проведення оцінки, що застосовуються під час визначення ринкової вартості об'єкта оцінки у разі використання порівняльного підходу, повинні ґрунтуватися на результатах аналізу цін продажу (пропонування) на подібне майно.

Витрати на відтворення (заміщення) повинні визначатися на дату оцінки з урахуванням ринкових цін.

З загального досвіду проведення подібних судових експертиз по визначенню збитків від пошкодження(втрати) рухомого майна під час надзвичайних ситуацій рекомендується наступне:

Кількість та вартість майна, що було на момент втрати або пошкодження під час військових дій або терористичних актів, визначається за даними бухгалтерського обліку та звітності та на підставі первинних прибуткових та видаткових документів (інвентарних карток обліку основних засобів, рахунків-фактур, накладних, розпоряджень про внутрішньовідомчому переміщенні майна, книг, залишків товарно матеріальних цінностей тощо).

Якщо бухгалтерські документи, картки, первинні документи знищені внаслідок наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, то вартість майна на момент виникнення під час військових дій або терористичних актів визначається на підставі товарно-матеріальних звітів матеріально відповідальних осіб.

При цьому враховуються всі залишки, які можуть бути використані в виробництві, будівництві, для ремонту, переробки тощо; враховуються залишки, придатні на корм для худоби, паливо, вторинну сировину (металобрухт, утиль) і т.д.

Розрахунок збитків від втрат готової продукції, товарів, запасів сировини, напівфабрикатів та проміжної продукції:

1. Збитки від втрат готової продукції, товарів, запасів сировини, напівфабрикатів та проміжної продукції

Зптзс розраховується виходячи з її ціни за формулою:

$$\text{Зптзс} = \sum_{i=1}^n (\text{Ц}_{\text{Пр.п}i} \times q_i),$$

де n – кількість видів готової продукції, товарів, запасів сировини, напівфабрикатів та проміжної продукції;

$\text{Ц}_{\text{Пр.п}i}$ – ціна одиниці i -го виду продукції, товарів, запасів сировини, напівфабрикатів та проміжної продукції, грн. / од.;

q_i – кількість втраченої продукції i -го виду, од.

2. Збитки від втрат готової продукції на підприємствах визначається за її собівартістю, а товарів за цінами, чинними на даний момент виникнення під час військових дій або терористичних актів.

3. У суму збитків включаються також збитки від пошкодження майна внаслідок заходів, вжитих для його порятунку.

4. Для визначення вартості знищеного та суми знецінення пошкодженого майна в торгових організаціях, а також суми збитків у зв'язку зі знищенням (пошкодженням) матеріальних цінностей у неторгових організаціях, з вартості майна, що на момент виникнення збитку, виключається вартість товарно-матеріальних цінностей, що залишилися після цього.

5. При визначенні збитків товарно-матеріальних цінностей повинні враховуватися норми природних втрат, затверджені для відповідних видів майна. Природні втрати товарно-матеріальних цінностей визначається: у роздрібних торгових підприємствах – у відсотках до товарообігу за період від дня останньої інвентаризації до виникнення надзвичайної ситу-

ації щодо дня проведення інвентаризації у зв'язку військовими діями або терористичними актами; на оптових базах, складах тощо – у відсотках вартості відпущених товарів за міжінвентаризаційний період та до залишку товарів на кінець інвентаризаційного періоду з урахуванням терміну їх зберігання.

6. Якщо кількість та вартість знищеного чи пошкодженого майна можна встановити за залишками, то вартість його визначається шляхом віднімання із суми уцінки пошкоджених товарно-матеріальних цінностей та залишків з урахуванням знецінення.

7. Для обчислення суми збитків, заподіяних торговим підприємствам внаслідок знищення або пошкодження товарів із суми вартості знищеного та уцінки пошкодженого майна включаються знижки (надбавки) і додаються витрати обігу. Сума знижок (надбавок) та витрат обігу визначається шляхом множення вартості знищених та суми знецінення пошкоджених товарів на відповідні відсотки цих знижок (надбавок) та витрат обігу на залишок товарів та розподілу отриманих результатів на 100.

8. По майну, одержаному підприємством (організацією) за договором майнового найму або прийнятого ним від інших організацій та населення для переробки, ремонту, перевезення, на комісію, зберігання тощо, збитки визначається з урахуванням зносу, виходячи з дійсної вартості майна.

Розрахунок збитків від втрат майна громадян.

Збитки від втрат майна громадян **Змг** розраховуються виходячи з середньої ринкової вартості майна на

момент його втрати, яка визначається за формулою:

$$Z_{\text{МГ}} = \sum_{i=1}^n (C_{\text{Ср.р}} \times q_i),$$

n – кількість видів майна, втраченого громадянами

$C_{\text{Ср.р}}$ – середня ринкова ціна i -го виду втраченого майна громадян, грн. / од.:

q_i – кількість втраченого майна громадян i -го виду, од.

Розрахунок збитків від втрат продукції рослинництва.

Збитки від втрат продукції рослинництва Z_p розраховується, виходячи з оптової ціни 1 тони продукції рослинництва, знищеної в наслідок військових дій або терористичних актів та загальної ваги цієї продукції.

Розрахунок збитків здійснюється за формулою:

$$Z_p = \sum_{i=1}^n (C_{p,i} \times B_{p,i}),$$

де n – кількість видів продукції рослинництва;

$C_{p,i}$ – оптова ціна 1 тони продукції рослинництва i -го виду, грн. / т;

$B_{p,i}$ – загальна кількість знищеної продукції рослинництва i -го виду, т.

Розрахунок збитків від втрат тваринництва.

Збитки від втрат тваринництва $Z_{\text{ТВ}}$ розраховується, виходячи з вартості 1 тони живої ваги тварини, яка загинула в наслідок військових дій або терористичних актів і загальної ваги цих тварин. Розрахунок збитків здійснюється за формулою:

$$Z_{\text{ТВ}} = \sum_{i=1}^n (C_{\text{Ср.і}} \times B_{\text{ЖВі}}),$$

де n – кількість видів тварин;

$C_{\text{Ср.і}}$ – вартість 1 тони живої ваги загиблої тварини i -ої породи за оптовими цінами, грн./т;

$B_{\text{ЖВі}}$ – загальна вага загиблих тварин i -ої породи, т.

При проведенні судової товарознавчої експертизи (дослідження) при встановленні прямих збитків (шкоди) внаслідок пошкодження або знищення (втрати) рухомого майна під час воєнних дій або терористичних актів залежно від номенклатури досліджуваного майна, обставин, судовий експерт товарознавець при необхідності може використовувати всі наявні методики та методичні рекомендації щодо проведення судово-товарознавчих досліджень, які рекомендовані Координаційною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України.

5. Складання Висновку про прями збитки (шкоду) внаслідок пошкодження або знищення (втрати) рухомого майна під час воєнних дій або терористичних актів.

Висновок про прями збитки (шкоду) внаслідок пошкодження або знищення (втрати) рухомого майна під час воєнних дій або терористичних актів оцінки судовим експертом повинен бути складений з урахуванням «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» [11] та Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [5]. Висновок підписується особистим підписом судового експерта товарознавця (у тому числі може бути підписано ЕЦП – електронним цифровим підписом).

Висновки.

Встановлено, що матеріальні збитки рухомому майну військовими діями або терористичними актами – це прояв надзвичайної ситуації, аналогічний стихійному природному лиху або техногенній аварії.

Обґрунтовано необхідність підготовки для судових експертів товарознавців методичного листа із роз'ясненнями та алгоритмом визначення вартості рухомого майна що постраждало або було знищено під час воєнних дій або терористичних актів.

Запропоновано алгоритм визначення вартості рухомого майна, що постраждало або було знищено під час воєнних дій або терористичних актів при проведенні судової товарознавчої експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. №326. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznachennya-shkodi-ta-zbitkiv-zavdanih-ukrayini-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federaciyi-326> (дата звернення 16.04.2022).
2. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия: Справ. пособие для курсантов, слушателей и преподавателей учеб. заведений МВД, адъюнктов, докторантов, науч. сотрудников и прак. работников органов внутр. дел / Р. С. Белкин. – 2. изд., доп. – М.: Мегатрон-XXI, 2000. – 333 с.
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночнудіяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення 16.04.2022).
4. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994р. №4038 – XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 16.04.2022).
5. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003р. №1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text>(дата звернення 16.04.2022).
6. Архіпов В. В. Судово-товарознавча експертиза товарів народного споживання та послуг. Теорія та практика: Монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 306 с.
7. Архіпов В. В. Зміст предмету судово-товарознавчої експертизи [Електронний ресурс] / В. В. Архіпов, А. В. Архіпова // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 9–13. URL:<http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07/avvcte.pdf>. 2. (дата звернення 16.04.2022).
8. Архіпов В. В. Класифікації експертних завдань, які вирішуються в рамках судово-товарознавчої експертизи / В. В. Архіпов // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 4. – С. 181–187.
9. Архіпов В. В. Особливості дослідження аптекарських товарів які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій/ В. В. Архіпов, //Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. – 2021.- № 1(13). – С.61-75.
10. Судово-товарознавча експертиза по визначенню розміру матеріальної шкоди, завданої власнику пошкодженого майна: метод. реком. / О. Міхальський, В. Губарева, О. Донцова. Харків: ХНДІСЕ, 2006.- 44 с.
11. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністра юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>(дата звернення 16.04.2022).
12. Методика визначення вартості майна. – Харків: СПДФО Данюк Л.І., 2004., 112с.

REFERENCES:

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïni "Pro zatverdzhennja Porjadku viznachennja shkodi ta zbitkiv, zavdanih Ukraïni vnaslidok zbrojnoï agresii Rosijs'koï Federacii" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Procedure for determining the damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation"]. (n.d). *www.kmu.gov.ua* Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznachennya-shkodi-ta-zbitkiv-zavdanih-ukrayini-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federaciyi-326> [in Ukrainian].
2. Belkin, R.S. (2000). *Kriminalisticheskaja jenciklopedija [Forensic Encyclopedia]*. (vol. 1-2). M.: Megatron-XXI [in Ukrainian].
3. Zakon Ukraïni "Pro ocinku majna, majnovih prav ta profesijnu ocinochnu dijal'nist' v Ukraïni" [The Law of Ukraine "On the valuation of property, property rights and professional valuation activities in Ukraine"]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukraïni "Pro sudovu ekspertizu" [The Law of Ukraine "On forensic examination"]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian].
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïni "Pro zatverdzhennja Nacional'nogo standartu № 1 "Zagal'ni zasadi ocinki majna i majnovih prav" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the National Standard № 1 «General principles of property valuation and property rights»"].(n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Arhipov, V. V. (2008). *Sudovo-tovarovnavcha ekspertiza tovariv narodnogo spozhivannja ta poslug. Teorija ta praktika [Forensic examination of consumer goods and services. Theory and practice]*. Kiïv: Centr uchbovoï literaturi [in Ukrainian].
7. Arhipov, V. V. (2007). Zmist predmetu sudovo-tovarovnavchoï ekspertizi [Content of the subject of forensic examination]. *Forum prava – Forum of law*, 1, 9–13 [in Ukrainian].
8. Arhipov, V. V. (2007). Klasifikacii ekspertnih zavdan', jaki virishujut'sja v ramkah sudovo-tovarovnavchoï ekspertizi [Classifications of expert tasks that are solved in the forensic examination]. *Chasopis Kiïvs'kogo universitetu prava – Journal of Kyiv University of Law*, 4, 181–187 [in Ukrainian].
9. Arhipov, V. V. (2021). Osoblivosti doslidzhennja aptekars'kih tovariv jaki postrazhdali vnaslidok nadzvichajnih situacij [Features of research of pharmaceutical goods that have suffered as a result of emergencies]. *Ekspert: paradigmi juridichnih nauk i derzhavnogo upravlinnja – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 1(13), 61-75 [in Ukrainian].
10. Mihal's'kij, O. , Gubareva, V. , Doncova, O. (2006). *Sudovo-tovarovnavcha ekspertiza po viznachennju rozmiru material'noï shkodi, zavdanoï vlasniku poshkodzhеного majna [Forensic examination to determine the amount of material damage caused to the owner of the damaged property]*. Harkiv: HNDISE [in Ukrainian].
11. Nakaz Ministra justicii Ukraïni "Pro zatverdzhennja Instrukcii pro priznachennja ta provedennja sudovih ekspertiz ta ekspertnih doslidzen' ta Naukovo-metodichnih rekomendacij z pitan' pidgotovki ta priznachennja sudovih ekspertiz ta ekspertnih doslidzen'" [Order of the Minister of Justice of Ukraine "On approval of the Instruction on appointment and conduct of forensic examinations and expert research and Scientific and methodological recommendations on preparation and appointment of forensic examinations and expert research"]. (n.d). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> [in Ukrainian].
12. Danjuk, L.I. (2004). *Metodika viznachennja vartosti majna [Methods of determining the value of property]*. Harkiv: SPDFO [in Ukrainian].